

Széchenyi István iratainak megszerzése

Írta: Szatmári Mór

A Nemzeti Múzeum Széchenyi-könyvtáráról érdekes cikket írt nemrégiben a *Világ*-ba Lovik Károly. Ennek a cikknek olvasása indított arra, hogy megírjam, miképp jutottak a múlt század hetvenes esztendőinek elején Széchenyi István hátrahagyott iratai a Magyar Tudományos Akadémia birtokába. Lónyay Menyhért gróf irataiból ismerhetjük meg ezt az érdekes történetet, mely kétségtelenül a magyar történet egyik fejezetének mondható. Érdekes világot vet annak az időnek kultúrviszonyaira, melyben pedig erősen lüktetett nemcsak az immár akkor hétesztendőös alkotmányos élet, hanem a magyar irodalom és művészet is kitörve a sokesztendőös elnyomottság bilincseiből, erőteljes fejlődésnek indult. Ennek ellenére nemcsak a nemzet nagy zöme, hanem még az előkelő társadalmi világ is kevés fogékonysággal bírhatott azok iránt a nagy érdekek iránt, melyek a kulturális kérdésekhez fűződnek, s melyek későbbben mégis csak vérévé váltak a nemzetnek.

Egyenesen Lónyay Menyhértnek köszönhető, hogy Széchenyi István gróf hátrahagyott iratai nem kallódtak el, hanem a nemzet közkincsévé váltak s a „legnagyobb magyar“ iratai azután kellőképpen rendeződve, szerfölött becses adalékaivá lehettek a magyar nemzet egyik legérdekesebb korszaka történelmének.

Széchenyi István gróf összes kéziratait végrendeletében volt titkáranak, Taschnernek hagyta. Az öreg Taschner hozzá is látott a becses kéziratok rendezéséhez. Úgyszólván ennek a munkának szentelte életét, de még mielőtt bevégezhetné volna, meghalt. A kéziratok így fának és örökösének, Taschner Gézának tulajdonába jutottak. Taschner Géza nem folytathatta az atyja által megkezdett munkát. Egyszerűen nem érezte magát hivatottnak ily történelmi szakmunkára. Édesatyja nem hagyhatta neki örökségül azokat az ismereteket is, amiket évek hosszú során a nagy Széchenyivel való állandó közvetlen érintkezés révén szerzett, s amely ismeretek úgyszólván kiegészítették a kéziratok egyik-másik hézagosságát. De másrésztől Taschner Géza érezte, hogy a tulajdonába jutott kéziratok hasznát igazán

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: Szatmári Mór
Cím: Széchenyi István iratainak megszerzése

Forrás: *Világ*
Bp. 1924. 8. 20.
(Hely) (Idő) (Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás	
Tárgy	92
Hely	Széchenyi István
Idő	"1924"
Személy	

csak a nemzet láthatja. Ez okból 1873 tavaszán azzal a kérdéssel fordult Lónyay Menyhért grófhhoz, mint a Magyar Tudományos Akadémia akkori elnökéhez, hogy mitévő legyen az iratokkal? Lónyay első pillanatban azt hitte, hogy Taschner hajlandó az iratokat, mint ajándékot átengedni az Akadémiának. De amikor erre vonatkozó célzást tett, Taschner hivatkozott arra, hogy ő szegény ember, s tulajdonképpen egész vagyona abból áll, amit majd az iratokért kaphat. Értékesíteni akarja tehát ezeket. Nem is lehetett jóhiszeműen kívánni egy szegény embertől akkora nagylelkűséget. De Taschner Géza nem akart üzérkedni Széchenyi István hátrahagyott irataival. Nem szabott nekik valami túlságos nagy árat. Mindössze 25.000 forintot. Nagy pénz volt abban az időben, de maga Lónyay is kijelentette, hogy az árat méltányosnak tartja. Azt hitte, hogy könnyűszerrel megszerzheti ezt az összeget, hiszen Széchenyi gróf iratairól volt szó. Am csakhamar meg kellett győződnie arról, hogy igen kevesen gondolkoznak úgy, mint ő.

Lónyay először is a Nemzeti Kaszinóhoz fordult. Hiszen ez a testület volt legfőképpen hivatva arra, hogy Széchenyi emlékezetét őrizze és ne csak fentartsa, hanem fejlessze is a nemzet közvéleményében a „legnagyobb magyar“ kultuszát. A Nemzeti Kaszinóban még igen sokan voltak olyanok, akik együtt éltek Széchenyivel s büszkén vallották magukat nemcsak híveinek, hanem kortársainak is. Lónyay mégis szerénykedett a kaszinó uraival szemben, akik pedig akkoriban a nemzet anyagi gazdagságát képviselték. Roppant vagyonok urai voltak s jövedelmük nagyrészt külföldön költötték el. Lónyay csak 20 ezer forintot kért tőlük, mikor alaposan megmágyarázta nekik, hogy milyen jelentős nemzeti ügyről van szó. Pillanatra sem kételkedett, hogy a kaszinó megadja neki a kért összeget, a hiányzó 5000 forintot majd más úton szerzi meg. Kegyetlenül csalódott. A kaszinó igazga-

lósága csak 2000 forintot szavazott meg, s ezt fel is ajánlotta Lónyaynak, aki bizalmas ismerősei előtt keserűen panaszkodott a magyar magnások illetén fukarsága miatt; de ezt még leplezni is kellett, nehogy a kaszinó urait megsértse arisztokratikus érzékenységükben. De ha a Nemzeti Kaszinó ily ügyben érzéketlen, akkor kihez forduljon, hiszen akkor csakugyan nincsen az országban olyan testület, amelyre számíthatna.

A kaszinónál tett kísérlet kudarcra után Lónyay arra határozta el magát, hogy egyes gazdag főurakat külön-külön személyesen szólít fel adakozásra. Először báró Szina Simonhoz, ehhez a magyar nábobhoz fordult. Ez a nagy magyar parvenü híres volt költségeiről, s emellett különös hiúság is ösztönözte a mecenáskodásra. Nos, báró Szina Simon kijelentette, hogy ő mindenesetre készségesen hozzájárul a szükséges összeghez, de ő Széchenyi István emlékezetéhez méltóbbnak tartandó, ha nem egyesek fedeznék az iratok árát, hanem a magyar nemzet százazreinek jüllereiből tevődnek össze. Lónyay pénzt kért a nábobtól és pénz helyett tanácsot kapott. Jó képet csinált hozzá, sőt meg is köszönte a kitünő eszmét.

Jó, hát forduljunk a nemzet százazreiehez! Hamarosan hozzá is látott ehhez a munkához. Kiválogatott néhányat a még rendezetlen kéziratok közül, s egy 80 lapra terjedő füzetbe foglalva ezeket, bevezetéképpen, a nemzethez lelkes felhívást intézett. Apellált a magyarok hazafiságához, hangoztatta a nemes nemzeti célt és így buzdítván a műveltebb osztályokat, abban összegezte a kérelmet, hogy a címzettek „ha többel nem, legalább 20 krajcárral járuljanak a nagy Széchenyi iratainak megvásárlásához“.

Hetek, hónapok múltak, Lónyay türelemmel várta az eredményt, de bizony ez nagyon se-kélyes volt.

Újabb csalódás érte. Mikor összeszámolta a beérkezett adományokat, mindössze ennyi volt: Báró Szina Simon adománya 3000 frt, a Nemzeti Kaszinó adománya 2000 frt, több magyar főúr adományai 2000 frt, a lelkes nemzet zöme pedig összesen alig 3000 frtot adakozott a nemes célra.

Ez már elkésérftette Lónyayt. Arra már csakugyan nem számított, hogy maga a nemzet is ilyen szűkkeblű legyen a legnagyobb magyar emlékezetével szemben. Most már mitévő legyen? Ő maga nem pótolhatta az egész hiányt. De mégsem mondott le tervének megvalósításáról. Írt egy megható levelet Taschner Gézának, s arra kérte, engedjen a 25 ezer forintból, elégedjék meg 15 ezerral; a még hiányzó ötezer forintot ő valahogyan összegyűjti számára. Taschner Géza azt válaszolta, hogy mély sajnálatára, ő nincs abban a helyzetben, hogy olyan jelentékeny ajándékozást tegyen. A maga szempontjából igazsága is volt. Ha a magyar gazdagok, főurak, főpapok, káptalanok, városok, vármegyék nem nyitják meg erszényeiket, hát ő, a szegény ember, miért legyen bőkezű adakozó?

Lónyay most már csak saját magától kért tanácsot. Újabb felhívást akart intézni a nemzet-

hez, hogy bővebben adakozzék. Meg is írta ezt a felhívást, de ez már nem került nyilvánosságra, mert időközben egyik-másik gazdag ember megemberelte magát, az Akadémia is több ezer forinttal járult az ügynöz és elkésve néhány gyűjtőív is jelentékenyebb összeggel érkezett be, úgy, hogy a 25 ezer forint nagynehezen mégis összegyűlt, s Lónyay perfektuálhatta Taschner Gézával az üzletet. Széchenyi István iratai az Akadémia könyvtárába juthattak.

Lónyay hátrahagyott iratai közt ott van ez a második felhívás. Különös meghatottsággal olvasom. Szomorú olvasmány biz az. Sok tekintetben figyelemreméltó még ma is, mert érinti a nemzetnek oly karakterizmussait, melyeket az idők nem változtattak meg. Lónyay ebben a felhívásban elmondja, hogy milyen nemes nemzeti ügyről van szó. Beszámol arról, hogy mit tett ő eddig s mi az eredmény eddigelé, aztán így folytatja:

„Minek jeléül vegyem ezt? Mire magyarázam az érdeklődésnek ezt a nem várt hiányát? Oly szegények vagyunk-e pénzben, hogy ily csekély áldozatot sem vagyunk képesek meghozni? És azoktól kértem ezeket a filléreket, akik tudják, hogy ezen korszak jótéteményeinek, amiket élvezünk, első kezdeményezője, a megindítója ő volt. Vagy szegények lettünk abban az érzésben, melyet hálának nevezünk, nagy férfaink emléke iránt, s éppen azon férfiú emléke iránt, kinek az új Magyarország oly sokat köszönhet.“

„Nem, ezt a sok eredményt sem az egyiknek, sem a másiknak nem vagyok hajlandó tulajdonítani, hanem igenis annak az apatiának, mely a keleti népek jellemének egyik árnyoldala. Ezen önmagában csekélynek látszó jelenség bizonyítja, hogy nagy gondok foglalnak el bennünket, melyeket nagyrészt magunk idéztünk fejünkre, mert fátumszerűleg hajtottuk magunkat e gondok nyomása alá, megfledkeztünk arról, hogy a nemzetet és ezzel magunkat e gondbeli állapotból csak mindnyájunk következetes és öntudatos cselekvése és együttes erőfeszítése által szabadíthatjuk ki.“

Íme, több, mint félszáz esztendő után még mindig nem jutott el a magyar nemzet az „együttes erőfeszítés“ életmentő gondolatának megértéséhez.